

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาโปรแกรมการใช้สารนิทัศน์เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู ในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยอนุบาล แบ่งเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

1. ทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับสารนิทัศน์
  - 1.1 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
  - 1.2 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับสารนิทัศน์
  - 1.3 คุณค่าและความสำคัญของสารนิทัศน์
  - 1.4 ลักษณะของสารนิทัศน์
2. ความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู
  - 2.1 ความสำคัญและความหมายของความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู
  - 2.2 แนวคิดและหลักการความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู
  - 2.3 คุณค่าและแนวทางในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู
3. แนวคิด ทฤษฎี และความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กกับการประเมินพัฒนาการเด็ก
  - 3.1 การพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
    - 3.1.1 การมองเด็กตามหลักพระพุทธศาสนา
    - 3.1.2 การมองเด็กตามพัฒนาการของมนุษย์
    - 3.1.3 แนวทางการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย
  - 3.2 การประเมินพัฒนาการเด็ก
    - 3.2.1 ความหมายและความสำคัญของการประเมิน
    - 3.2.2 ลักษณะของการประเมินพัฒนาการ
    - 3.2.3 แนวทางการประเมินและการวิเคราะห์พัฒนาการเด็ก
    - 3.2.4 แนวทางในการสังเกตพฤติกรรมเด็กเพื่อการวินิจฉัย
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารนิทัศน์
  - 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู
  - 4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการเด็กวัยอนุบาล

1. ทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับสารนิทัศน์

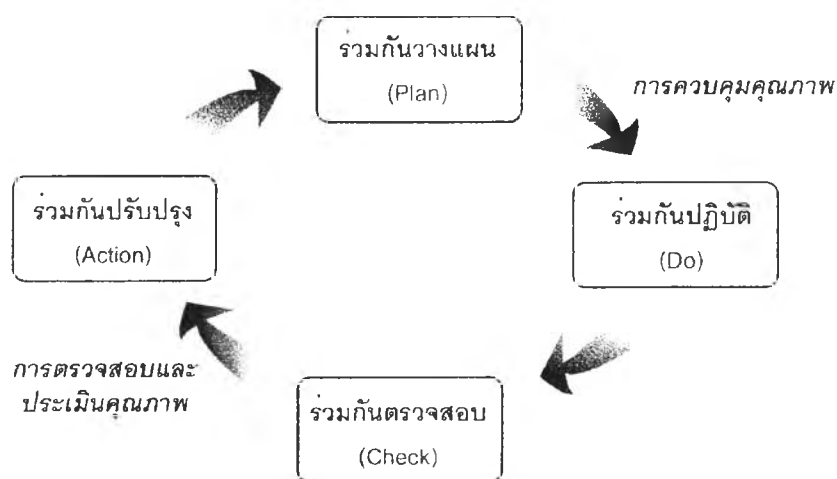
การปฏิบัติตามแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาคนให้มีศักยภาพและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น การจัดการศึกษาจะต้องจัดให้มีคุณภาพ เพื่อให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ เพื่อให้เป็นคนที่รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีจริยธรรม คุณธรรม รู้จักพึ่งตนเองและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ดังนั้นความจำเป็นของการประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงมาพร้อมกับความเคลื่อนไหวในการปฏิรูปการศึกษา ดังสาระบัญญัติใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 6 มาตรา 48 ที่กล่าวว่า ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของการกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

การจัดทำสารนิทัศน์เป็นกระบวนการของการจัดระบบหลักฐานตามหลักการการประเมินตามสภาพจริง ภายใต้วัฒนธรรมการสอนแบบโครงการ (Project Approach) ที่ริเริ่มโดยนักวิชาการที่จัดการศึกษาตามแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลีย ในอิตาลี โดยการนำเสนอองค์ความรู้ทักษะ ตลอดจนพัฒนาการที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ตามแนวทางของการสอนแบบโครงการผ่านการแสดงสารนิทัศน์อย่างมีคุณค่า ซึ่งการจัดทำสารนิทัศน์เป็นกระบวนการที่สามารถส่งเสริมให้เกิดคุณภาพของการประเมินรายบุคคล การวางแผนหลักสูตร ไปจนถึงความน่าเชื่อถือของระบบ โดยการจัดทำสารนิทัศน์สะท้อนกระบวนการทำงานเพื่อค้นหาและแสดงร่องรอยหลักฐานการเรียนรู้ของเด็ก และกระบวนการในการทำงานร่วมกันในหลายฝ่ายเพื่อการพัฒนาเด็กที่สอดคล้องกับแนวคิดของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยการจัดทำสารนิทัศน์เป็นแนวทางในการทำงานเพื่อแสดงคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นๆ

1.1 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

การประกันคุณภาพภายใน คือ กระบวนการบริหารจัดการที่มีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ซึ่งเป็นการประเมินเพื่อพัฒนาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

แผนภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดของระบบการประกันคุณภาพและแนวคิดตามหลักการบริหาร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 10)

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเกิดขึ้นภายใต้แนวคิด 2 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษาและแนวคิดตามหลักการบริหาร ดังนี้

1.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา ประกอบด้วย การดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ และการพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน
- 2) การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด
- 3) การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา โดยหน่วยงานที่กำกับดูแลในเขตพื้นที่และหน่วยงานต้นสังกัดในส่วนกลาง

1.1.2 แนวคิดตามหลักการบริหาร เป็นการทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยร่วมกันทำงานเป็นทีม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การวางแผน (Plan)
- 2) การทำตามแผน (Do)
- 3) การตรวจสอบ (Check)
- 4) การพัฒนาปรับปรุง (Action)

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบที่ทุกฝ่ายในสถานศึกษาร่วมกันวางแผน กำหนดเป้าหมายและวิธีการ ลงมือกระทำตามแผน ในทุกขั้นตอน มีการบันทึกข้อมูลเพื่อร่วมกันตรวจสอบผลงาน หากจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุง แล้วร่วมกันปรับปรุงแก้ไขแผนงานนั้นๆ โดยมุ่งหวังให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ สถานศึกษาที่เน้นคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสะท้อนการทำงานเป็นทีมในการประเมินตนเองภายใต้สภาพความเป็นจริง

หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายใน

1. จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ การที่บุคลากรในสถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นที่ไปตามมาตรฐานการศึกษา โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน
2. การประกันคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการ การวางแผน การทำตามแผน และการพัฒนาปรับปรุงอยู่เสมอ มีความโปร่งใสและมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน
3. การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา โดยผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่หรือหน่วยงานที่กำกับดูแล มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผล พัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิดช่วยกันทำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านกระบวนการ และมาตรฐานด้านปัจจัย เพื่อให้เป็นกรอบในการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาและเป็นแนวทางให้หน่วยงานและสถานศึกษามุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานสืบไป

1.2 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับสารนิทัศน์

สารนิทัศน์ เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า Document หมายถึง การวินิจฉัยหรือการอ้างอิงประกอบหลักฐานหรือข้อมูลชี้ขาด (Helm, Beneke and Steinheimer, 1998)

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (อ้างถึงใน พัชรี ผลโยธิน, 2542) กล่าวว่า Documentation เรียกเป็นภาษาไทยว่า สารนิทัศน์ โดยใช้คำว่า สาระ หมายถึงข้อมูลต่างๆประสมกับคำว่า นิทัศน์ หมายถึงสิ่งที่นำมาแสดงให้เห็นและได้ยืนยันได้ ซึ่งพัชรี ผลโยธิน ได้ให้ความหมายของ การจัดทำสารนิทัศน์ว่าหมายถึงการจัดทำข้อมูลที่จะเป็นหลักฐานหรือแสดงให้เห็นร่องรอยของการเจริญเติบโต พัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กจากการทำงานกิจกรรมทั้งที่เป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม

Staley (1998) ได้ให้ความหมายของการจัดทำสารนิทัศน์ว่าหมายถึง การเก็บหลักฐานที่แสดงถึงกระบวนการการเรียนรู้ของเด็ก ได้แก่ ภาพถ่าย ผลงานเด็ก แอบบันทิกภาพ แอบบันทิกเสียง คำพูดของเด็ก ซึ่งการจัดทำสารนิทัศน์นั้นเป็นเครื่องมือสำหรับการประเมินความรู้ความเข้าใจของเด็กเพื่อการปรับปรุงหลักสูตร หรือการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

Gillespie (2000) ได้สัมภาษณ์ Vea Vecchi ครูผู้รับผิดชอบห้องเก็บหลักฐานเพื่อการจัดทำสารนิทัศน์ของโรงเรียนหนึ่งในเรกจิโอ เอมิเลีย ถึงความหมายของคำว่า สารนิทัศน์ ไว้ว่าหมายถึง คำบรรยาย คำพูดของเด็ก ภาพถ่าย และแอบบันทิกภาพ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่ใช้อ่านและสะท้อนความคิดถึงประสบการณ์ที่เด็กได้รับหรือการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

นอกจากนั้น Dahlberg, Moss และ Pence (1999) กล่าวว่าถ้าเรามองสารนิทัศน์เป็น 2 ส่วน จะพบว่าส่วนหนึ่งคือกระบวนการและอีกส่วนหนึ่งคือเนื้อหาที่สำคัญในกระบวนการ ดังนั้นเนื้อหาสารนิทัศน์ก็คือ หลักฐานต่างๆซึ่งบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคำพูด การกระทำ หรือผลงานของเด็ก รวมไปถึงสิ่งที่ครูกระทำกับเด็ก และกระบวนการของสารนิทัศน์ก็คือการสะท้อนความคิดต่อหลักฐานนั้นๆ ซึ่งครูอาจจะสะท้อนความคิดคนเดียวหรือสะท้อนความคิดกับบุคคลอื่น เช่น เพื่อนครู เด็ก หรือผู้ปกครอง ทั้งนี้ต้องใช้เวลาและทักษะในการจัดการกับสารนิทัศน์และการสะท้อนความคิดของครู

จากคำจำกัดความของนักการศึกษาหลายๆท่าน คำว่า สารนิทัศน์ จึงหมายถึง การจัดระบบข้อมูลจากหลักฐานการเรียนรู้ต่างๆเพื่อการสะท้อนความคิดของทั้งครูและผู้ปกครองต่อการพัฒนาเด็ก ซึ่งจะช่วยให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

1.3 คุณค่าและความสำคัญของสารนิทัศน์

การจัดทำสารนิทัศน์เป็นกระบวนการของการมองเห็น ซึ่งครูพยายามแสดงให้เห็นให้ผู้อื่นเข้าใจและมองเห็นภาพของกระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นของเด็ก เป็นการสะท้อนให้เห็นความสามารถที่แท้จริงของเด็ก ผ่านกระบวนการของการประเมินตามสภาพจริง

พัชรี ผลโยธิน (2542) กล่าวว่า การจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จะช่วยให้การสอนและการประเมินมีคุณภาพ ซึ่งครูต้องเรียนรู้การจัดชั้นเรียน การจัดเก็บข้อมูลขณะเด็กทำกิจกรรม การสะท้อนกลับข้อมูล และการนำข้อมูลและผลงานเด็กมาแสดงให้เห็นผู้เกี่ยวข้องกับเด็กเห็นกระบวนการการเรียนรู้และการพัฒนาของเด็กตามหลักการพัฒนาเด็กให้เหมาะสมกับวัย พัฒนาการ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบทของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งการจัดทำสารนิทัศน์นั้นเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการประเมิน

การจัดเก็บผลงานเด็กอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องและเป็นระบบจะส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอน ดังนี้ (Helm, Beneke and Steinhermer, 1998; พัชรี ผลโยธิน, 2542)

1. สารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็ก สามารถสนองความต้องการในการประกันคุณภาพของการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาของตนเอง กล่าวคือ แสดงให้เห็นหลักฐานการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กทุกด้าน การบูรณาการประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดการของครู ลักษณะวิธีการและปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ รวมทั้งช่วยครูในการประเมินเพื่อการวางแผน
2. ครูที่จัดทำสารนิทัศน์มักจะสอนเด็กผ่านประสบการณ์ตรง เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เป็นประสบการณ์ที่ทำให้เด็กคิด ซึ่งกระตุ้นให้สมองเจริญเติบโตและพัฒนา ทั้งยังเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล อย่างเหมาะสมกับวัยและศักยภาพของแต่ละคน
3. ช่วยให้ครูมีประสิทธิภาพ มีการวางแผน การจัดการ การตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล เพื่อกระตุ้นพัฒนาการของเด็กได้อย่างเหมาะสม
4. เด็กรับรู้ความสำคัญและคุณค่าของการเรียนรู้ โดยการเอาใจใส่ รับผิดชอบการทำงาน รู้จักประเมินตนเอง เริ่มเรียนรู้ว่าจะทำอะไร แสดงสิ่งที่ตนเรียนรู้ในการจัดทำสารนิทัศน์กับเพื่อนและครูในชั้นเรียนอย่างไร
5. ช่วยให้ผู้ปกครองเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กรวมทั้งเข้าใจการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนและบทบาทของครู และคำนึงถึงบทบาทของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา และการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น

การจัดทำสารนิทัศน์เป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างคุณภาพการประเมินพัฒนาการซึ่งทำให้ผู้ปกครองหรือผู้อ่านสารนิทัศน์เห็นภาพรวมของเด็ก ทั้งยังเข้าใจและทราบถึงกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นอย่างมีความหมายภายในโรงเรียน ซึ่งการจัดทำสารนิทัศน์ที่มีคุณภาพนั้นจะช่วยสร้างให้เกิดคุณภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัยดังนี้ (Katz and Chard, 1996)

1. ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก การที่เด็กเห็นภาพกระบวนการทำงาน ตลอดจนผลงานที่แสดงบนบอร์ดสารนิทัศน์จะช่วยให้เด็กเกิดการทบทวนประสบการณ์นั้นๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจที่เพิ่มขึ้น
2. การจัดทำสารนิทัศน์ที่มีความหมายและสวยงาม ทำให้เด็กรับรู้ถึงคุณค่างานของตน
3. ช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น สนับสนุนให้ครูวางแผนและประเมินการทำงานอย่างต่อเนื่อง

4. ช่วยสร้างความร่วมมือของผู้ปกครองให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็ก
5. ช่วยทำให้เกิดการวิจัยในชั้นเรียนและส่งเสริมให้เกิดความตระหนักภูมิมากขึ้น การที่ครูใช้เวลาในการคัดเลือกและจัดระบบสารนิทัศน์จะทำให้ครูเข้าใจพัฒนาการเด็กอย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น
6. ช่วยให้เห็นถึงลักษณะหรือวิธีการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งสะท้อนการประเมินพัฒนาการเด็กที่ชัดเจนกว่าการประเมินโดยใช้แบบทดสอบ

สารนิทัศน์ที่ดีนั้นจะสามารถทำให้ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ตระหนักถึงความต้องการที่แท้จริงของเด็กและมีการส่งเสริมพัฒนาการเด็กไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม Helm, Beneke และ Steinheimer (1998) กล่าวว่า สารนิทัศน์ที่ดีนั้นควรมีลักษณะดังนี้

1. แสดงให้เห็นถึงพื้นฐานการเรียนรู้ของเด็กในทุกด้านของพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา
2. เป็นกรอบสำหรับการสังเกตอย่างเป็นระบบของครูและการบันทึกความสนใจพิเศษของเด็กแต่ละคน ตลอดจนพัฒนาการของเด็กที่ก้าวหน้าขึ้น
3. ส่งเสริมกระบวนการของการเรียนรู้ระหว่างกัน
4. ช่วยให้ครูสามารถส่งเสริมความรู้ความสามารถเด็กให้สูงขึ้น ผ่านกิจกรรมที่มีความท้าทาย ซับซ้อน และยากขึ้น เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความเข้าใจและทักษะของตน

การจัดทำสารนิทัศน์ช่วยให้ผู้อื่นได้เห็นภาพการเรียนรู้ของเด็กที่เกิดขึ้นในห้องเรียน ซึ่งเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการประเมินพัฒนาการของเด็กตามสภาพจริงที่น่าเชื่อถือ ซึ่งคุณค่าของสารนิทัศน์ ได้แก่ (Helm, Beneke and Steinheimer, 1998)

1. เป็นการประเมินที่เชื่อถือได้ ครูจัดการเรียนการสอนควบคู่ไปกับการจัดเก็บพื้นฐานการเจริญเติบโต พัฒนาการ รวมทั้งการเรียนรู้ทางด้านสติปัญญาและทางด้านสังคม แล้วจัดทำสารนิทัศน์อย่างรอบคอบและเป็นระบบเพื่อสะท้อนการเรียนรู้ของเด็ก ภายใต้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนและความน่าเชื่อถือของการประเมิน
2. ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอน ครูพัฒนาตัวเองในการวางแผนการจัดการเรียนการสอน การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองและเด็ก และการให้การช่วยเหลือแก่เด็กที่ต้องการ ทั้งนี้ครูต้องรู้จักการจัดการกับชั้นเรียน รู้ว่าต้องทำอะไร จะต้องตั้งคำถามอะไรแก่เด็ก จัดสื่ออะไรให้เด็กบ้าง และจะกระตุ้นพัฒนาการของเด็กอย่างไร

3. บรรลุความแตกต่างหลากหลายของเด็กแต่ละคน การจัดทำสารนิทัศน์สามารถช่วยครูในการระบุและจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้แก่เด็กแต่ละคนตามความแตกต่างรายบุคคล

4. เปิดโอกาสให้เด็กและผู้ปกครองมีส่วนร่วม ครูจำเป็นต้องใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดทำสารนิทัศน์ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงจุดเด่นหรือพรสวรรค์ของเด็กแต่ละคน รวมทั้งต้องทราบวิธีการคัดเลือกและนำเสนอหลักฐานการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อให้ผู้ปกครองหรือผู้อ่านที่มีความแตกต่างกันทั้งพื้นฐานการศึกษาและความสนใจ สามารถเข้าใจความหมายของการจัดทำสารนิทัศน์ ตลอดจนการได้มาซึ่งข้อมูลการสะท้อนความคิดจากผู้ปกครอง

5. เป็นสื่อในการสะท้อนความคิด นอกจากสารนิทัศน์จะบอกถึงการเรียนรู้ของเด็กแล้วยังบอกถึงการเรียนรู้ของครูเกี่ยวกับการสอนอีกด้วย ซึ่งการจัดทำสารนิทัศน์เป็นเสมือนช่องทางในการวิเคราะห์ แบ่งปัน ปรึกษา และแนะนำกระบวนการของการสอนโดยการสื่อสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็ก

การใช้สารนิทัศน์นั้นเป็นเครื่องมือให้ครูได้ไตร่ตรองสะท้อนความคิดในการพัฒนา ดังนี้ (Booker, Carter and Nimmo, 1999)

1. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากการปฏิบัติ ทำให้ครูเข้าใจ และได้คิดพิจารณาเกี่ยวกับแนวคิดหรือคุณค่า ซึ่งช่วยปรับปรุงข้อจำกัดหรือพัฒนาจุดเด่นของการสอนให้ดีขึ้น
2. การพัฒนาวิชาชีพ ความสามารถ และจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนของครู สามารถเกิดขึ้นได้ในขณะที่ครูไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากการปฏิบัติในห้องเรียน
3. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดและการทำสารนิทัศน์ ช่วยให้ครู ผู้ปกครอง และเพื่อนครูตระหนักในจุดแข็งของการสอนและการพัฒนาหลักสูตร
4. ครูต้องมีการสื่อสารกับผู้ปกครอง เพื่อนครู และชุมชน เกี่ยวกับความคิดเบื้องหลังของการสอนและหลักสูตร ซึ่งการไตร่ตรองสะท้อนความคิดส่งเสริมให้ครูมีความชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับสิ่งที่ทำและเหตุผลว่าทำเพื่ออะไร
5. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดเกี่ยวกับความหมายของสารนิทัศน์ของเด็ก นำครูไปสู่การตั้งสมมุติฐานและการตัดสินใจเกี่ยวกับทิศทางที่ครูจะปฏิบัติในหลักสูตร ซึ่งสามารถส่งเสริมการคิดของเด็กในวิถีทางที่เปี่ยมความหมาย
6. การไตร่ตรองสารนิทัศน์มีพลังในการสนับสนุนผู้ปกครอง ผู้บริหาร และเพื่อนครูให้เห็นถึงวิถีทางในการเรียนรู้ของเด็ก
7. การไตร่ตรองสารนิทัศน์สามารถสร้างกลุ่มชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็งกับเด็ก ผู้ปกครอง และเพื่อนครู อีกทั้งการจัดแสดงสารนิทัศน์ช่วยให้ผู้ปกครองและเพื่อนครูได้เรียนรู้เกี่ยวกับการสอนร่วมกัน

จากข้อความข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การจัดทำสารนิทัศน์นั้นมีคุณค่าทั้งกับเด็ก ผู้ปกครอง และครู อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการประเมินพัฒนาการเด็กและการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

1.4 ลักษณะของสารนิทัศน์

ระบบสารนิทัศน์เริ่มต้นใช้ในการเรียนการสอนแนวเรกจิโอ เอมิเลีย ซึ่งเน้นในเรื่อง ประสบการณ์ของเด็ก ความคิด ความจำ และความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน ให้ความสำคัญของการแสดงงานของเด็ก ซึ่งใส่ใจทั้งในด้านคุณภาพของเนื้อหาและการแสดงออกทางสุนทรียภาพ สารนิทัศน์สำหรับเด็กปฐมวัยมีหลายลักษณะ ดังนี้ (Helm, Beneke and Steinheimer, 1998)

1. พอร์ตโฟลิโอสำหรับเด็กเป็นรายบุคคล เป็นการเก็บชิ้นงานหรือภาพถ่ายของเด็กอย่างเป็นระบบ รวมไปถึงการใช้แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกภาพ เพื่อแสดงให้เห็นความก้าวหน้าในการทำงาน เป็นต้น โดยหลักฐานที่เก็บนั้นสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก 5 ด้าน คือ ภาษาและการรู้หนังสือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม และศิลปะ

2. การบรรยายเกี่ยวกับเรื่องราวหรือประสบการณ์ที่เด็กได้รับ เป็นการแสดงข้อมูลที่ใช้เป็นหลักฐานเกี่ยวกับพัฒนาการด้านต่างๆของเด็ก ประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กและการสะท้อนความคิดของครู ผ่านลักษณะการบรรยายเรื่องราวหลายลักษณะ เช่น บันทึกคำสนทนา ระหว่างเด็กกับครู หรือเด็กกับเด็ก การบันทึกของครู

3. การสังเกตและการบันทึกพัฒนาการเด็ก อาจใช้เป็นแบบสังเกตพัฒนาการการใช้บันทึกสั้น เป็นต้น

4. การสะท้อนตนเองของเด็ก อาจทำในรูปของแผนภูมิการบันทึกด้วยแถบบันทึกภาพหรือแถบบันทึกเสียง ซึ่งเป็นคำพูดหรือข้อความที่เด็กสะท้อน ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก จากการสนทนา อภิปราย แสดงความคิดเห็น

วิธีการที่จะทำให้สารนิทัศน์มีคุณภาพ คือ หลักฐานการเรียนรู้จำเป็นต้องเป็นความจริง และเชื่อถือได้ โดยครูเลือกใช้กรอบของการวิเคราะห์เพื่อช่วยในการตัดสินใจว่าจะนำหลักฐานใด มาจัดทำสารนิทัศน์บ้าง ดังนี้

1. ขอบเขตของพัฒนาการเด็ก เป็นกรอบสำหรับครูเพื่อแสดงให้เห็นการเติบโต และพัฒนาการของเด็กแต่ละคน

2. ขอบเขตของประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นกรอบสำหรับครูเพื่อแสดงให้ผู้อื่นเห็นถึงประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆที่เกิดขึ้นในห้องเรียน

3. ขอบเขตสำหรับการสะท้อนตนเองของครู เป็นกรอบสำหรับครูในการแสดงให้ผู้อื่นเห็นถึงบทบาทของครูในประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็ก

ทั้งนี้การจัดทำสารนิทัศน์เพื่อนำเสนอภาพการเรียนรู้ของเด็กให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบและเข้าใจพัฒนาการของเด็กอย่างแท้จริงได้นั้น ครูควรนำเสนอสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กในหลายลักษณะ ได้แก่ พอร์ตโฟลิโอของเด็กรายบุคคล คำบรรยายเรื่องราวหรือประสบการณ์ที่เด็กได้รับ ข้อมูลการสังเกตหรือการบันทึกพัฒนาการเด็ก รวมทั้งหลักฐานการสะท้อนตนเองของเด็กภายใต้การวางแผนในการทำงานอย่างเป็นระบบ

2. ความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู

2.1 ความสำคัญและความหมายของความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู

Fletcher (อ้างถึงใน นานเนตร, 2543) กล่าวว่า การศึกษาไม่ใช่สิ่งที่จัดขึ้นโดยครูในโรงเรียนหรือโดยพ่อแม่และสมาชิกในครอบครัวที่บ้านเท่านั้น แต่การศึกษาถือเป็นการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกิดขึ้นโดยความร่วมมือของบ้านและโรงเรียน

Rockwell, Andre และ Hawley (1995) ให้คำจำกัดความของ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คือการสนับสนุนให้ผู้ปกครองและครอบครัวมีส่วนร่วมในกระบวนการการศึกษาทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน ทั้งนี้เป็นการปฏิบัติภายใต้แนวคิดของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่และผู้ใหญ่กับผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นตัวกำหนดบทบาทของผู้ปกครองและครู

Leeper (1979) ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในประเด็นที่ว่า ผู้ปกครองเป็นครูคนหนึ่งของเด็กและมีบทบาทในการตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กว่าใครควรจะสอนเด็กและสอนเรื่องใด นอกจากนั้นยังกล่าวว่า การให้การศึกษาผู้ปกครองและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นสิ่งที่ต้องเกิดควบคู่กัน กล่าวคือ บ้านและโรงเรียนต้องทำงานร่วมกันภายใต้ความเข้าใจ การสนับสนุน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกัน นั่นคือ ความเข้าใจในปัจเจกบุคคลของเด็กและการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน

นอกจากนั้น Fuller และ Olsen (1998) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียน คือ การที่ผู้ปกครองร่วมงานต่างๆที่โรงเรียนจัดขึ้น ร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ หรือกิจกรรมใดๆที่เพิ่มพูนความรู้ของตน รวมไปถึงการเป็นอาสาสมัครช่วยครูในกิจกรรมต่างๆของทางโรงเรียน

จากคำจำกัดความของนักการศึกษาหลายท่านข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู หมายถึง การที่ครูสนับสนุนให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการศึกษาของเด็กทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน โดยทั้งสองฝ่ายทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การส่งเสริมศักยภาพที่แท้จริงของเด็ก

2.2 แนวคิดและหลักการความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู

พ่อแม่ คือครูคนแรกและเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในชีวิตเด็ก เป็นผู้อบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็ก ครู คือกัลยาณมิตรผู้เอื้ออาทรในกระบวนการการศึกษาของเด็ก ทั้ง 2 ฝ่ายมีเป้าหมายเดียวกันในการทำงานกับเด็กคือ การให้เด็กมีความสุขและมีพัฒนาการที่ดีในทุกด้าน พ่อแม่เป็นผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานของเด็กแก่ครู ในเรื่องของความต้องการของเด็ก ข้อเด่น ข้อด้อย ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูและข้อกังวลของผู้ปกครอง ส่วนครูเป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก การเรียนรู้ของเด็ก ตลอดจนกลวิธีในการส่งเสริมพัฒนาการ และศักยภาพของเด็ก ทั้งสองฝ่ายต้องทำงานประสานกันในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กและการตัดสินใจใดๆที่กระทบต่อเด็ก

Berger (1995) กล่าวว่า ผู้ปกครองแต่ละคนมีทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในอดีตของผู้ปกครองแต่ละคน ผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ในอดีตที่ดีกับโรงเรียนมีแนวโน้มที่จะให้ความร่วมมือหรือมีความสัมพันธ์ที่ดีกับโรงเรียนมากกว่าผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ในอดีตที่ไม่ดีกับโรงเรียน Berger แบ่งผู้ปกครองออกเป็น 5 ประเภท คือ (1) ผู้ปกครองที่ไม่ให้ความร่วมมือใดๆกับโรงเรียน (2) ผู้ปกครองที่ต้องการการกระตุ้นจากโรงเรียน (3) ผู้ปกครองที่พร้อมให้ความร่วมมือกับโรงเรียนหากได้รับการเชิญ (4) ผู้ปกครองที่ให้ความร่วมมือกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน และ (5) ผู้ปกครองที่ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน ดังนั้นครูควรตระหนัก เข้าใจ และเคารพ ในภูมิหลังและความแตกต่างของผู้ปกครองแต่ละคน แล้วหาวิธีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันเพื่อสนับสนุนให้ผู้ปกครองทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน

Rasinski และ Fredericks ได้จัดระดับความสัมพันธ์ของบ้านและโรงเรียนไว้ 4 ระดับที่เชื่อมโยงกับระดับของความร่วมมือของผู้ปกครอง ดังนี้ (อ้างใน Rockwell, Andre and Hawley, 1995)

ระดับที่ 1 ผู้ปกครองเป็นผู้สังเกตการณ์ ซึ่งเป็นขั้นต่ำที่สุดและผู้ปกครองโดยส่วนมากจะอยู่ในระดับนี้ โดยผู้ปกครองรับข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นที่โรงเรียนผ่านการพูดคุยกับเด็ก การอ่านจดหมายข่าว หรือการรับข้อมูลจากการสื่อสารทางเดียวที่ส่งไปถึงบ้าน

ระดับที่ 2 ผู้ปกครองเป็นแหล่งให้ข้อมูล ผู้ปกครองสื่อสารข้อมูลกับครูในลักษณะของการสื่อสารสองทางผ่านทางโทรศัพท์ สมุดสื่อสาร จดหมาย และการประชุมผู้ปกครอง

ระดับที่ 3 ผู้ปกครองเป็นผู้เข้ามามีส่วนร่วม อาจเข้าร่วมในกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นหรือการเข้ามาเป็นอาสาสมัครในโรงเรียน

ระดับที่ 4 ผู้ปกครองเป็นผู้สนับสนุน ซึ่งเป็นขั้นที่สูงที่สุด ผู้ปกครองและครูทำงานร่วมกันในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เช่น ผู้ปกครองเข้าร่วมในการวางแผนพัฒนาหลักสูตร การให้คำแนะนำแก่ครู เป็นแกนนำในการสร้างกลุ่มผู้ปกครองในโรงเรียน ซึ่งต้องอาศัยความไว้วางใจและการประสานสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างสูง

ครูจะต้องทำความเข้าใจและศึกษาความต้องการของผู้ปกครองแต่ละคน ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีและทัศนคติที่ดีระหว่างกัน เพื่อสนับสนุนให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการและการจัดการศึกษาให้เด็กร่วมกับโรงเรียนในบทบาทที่สูงขึ้นต่อไป

2.3 คุณค่าและแนวทางในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู

ครูเป็นกัลยาณมิตรทางการศึกษาทั้งของเด็กและพ่อแม่ ครูต้องทำงานเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีนั้นช่วยก่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการหาแนวทางในการเสริมสร้างพัฒนาการเด็กร่วมกัน ทั้งยังเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่พ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานของตนสืบไป

การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็กจะช่วยให้ผู้ปกครองได้

1. ตระหนักถึงภาระหน้าที่ของตน
  2. เข้าใจลักษณะการเรียนรู้และการจัดการศึกษาให้แก่เด็กมากขึ้น
  3. เปลี่ยนพฤติกรรมที่บ้านเพื่อการสนับสนุนเด็กอย่างแท้จริง
  4. ตระหนักถึงการทำงานและความพยายามของครู
- การที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นนั้นก่อให้เกิด
1. การเรียนรู้ของเด็กดีขึ้น
  2. เด็กมีทัศนคติและพฤติกรรมที่โรงเรียนดีขึ้น
  3. เสริมสร้างความเป็นตัวของตัวเองและแรงจูงใจในการเรียนรู้ของเด็ก
  4. ความเข้าใจต่อภาระหน้าที่ของโรงเรียน
  5. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้านและโรงเรียน

นอกจากนั้น การที่ผู้ปกครองเข้ามาสนับสนุนและมีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กยังช่วยทำให้โรงเรียนเกิดการพัฒนาที่สูงขึ้นอีกด้วย ซึ่งแนวทางในการสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองได้แก่

1. สร้างบรรยากาศของความยอมรับในความสำคัญของการเป็นพ่อแม่และผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาของลูก
2. ตระหนักว่าความมั่นใจในตัวเองของผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการของเด็กและต้องได้รับการส่งเสริมให้สูงขึ้นด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ระหว่างบ้านและโรงเรียน
3. เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กระหว่างกัน
4. สร้างโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามาสังเกตหรือมีส่วนร่วมในห้องเรียน
5. เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้ร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับลูกและการจัดการเรียนการสอนของครู

3. แนวคิด ทฤษฎี และความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กกับการประเมินพัฒนาการเด็ก

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 6 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการให้ความสำคัญในการมองเด็กเป็นรายบุคคลอย่างเป็นองค์รวม เพื่อค้นหาศักยภาพที่แท้จริงของเด็กแต่ละคน ทั้งนี้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น ควรจะมีความเข้าใจเด็กอย่างแท้จริงและมีการประเมินเด็กตามสภาพจริง

3.1 การพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

3.1.1 การมองเด็กตามหลักพระพุทธศาสนา พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2544) กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของกระบวนการดำเนินชีวิตมนุษย์ คือ การพัฒนาศักยภาพในการที่จะดำเนินชีวิตให้สามารถอยู่รอดและอยู่ได้อย่างดีงามมีความสุขยิ่งขึ้น ซึ่งองค์ประกอบของชีวิตจำแนกตามหลักของพระพุทธศาสนาได้ 3 ด้าน คือ

1) พุทธิสัมพันธ์ มาจากคำว่า "พุทธิกรรม" กับคำว่า "สัมพันธ์" หมายถึง การเคลื่อนไหวติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก โดยใช้ผัสสะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ที่เป็นการรับรู้โลกภายนอก และการคิดที่เป็นการรับรู้ความรู้สึกทางใจ

2) จิตใจ หมายถึง ความตั้งใจ เจตจำนงหรือแรงจูงใจในการแสดงพุทธิกรรมหรือการติดต่อสัมพันธ์ เช่น ความเข้มแข็ง ความอดทน ความมีสติ ความเพียร ความเคารพ ความเมตตา ซึ่งเป็นบ่อเกิดของ "กรรม" คือการกระทำ การพูด และการคิด

3) ปัญญา หมายถึง ความรู้ ซึ่งเป็นตัวกำกับความตั้งใจในการแสดง พฤติกรรมใดๆ

องค์ประกอบของชีวิตทั้ง 3 ด้านนี้ทำงานไปด้วยกัน ประสานกันไปและ เป็นเหตุปัจจัยแก่กัน ไม่แยกตัวออกจากกัน กล่าวได้ว่า การสัมพันธ์กับโลก จิตใจ และความรู้ ความคิด ทำงานประสานและส่งผลต่อกัน ในขณะที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นทางด้าน บุคคล เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ทางด้านธรรมชาติ เช่น บริเวณบ้าน สัตว์เลี้ยง ทางด้านจิตวิญญาณ เช่น บ้าน วัด พิธีกรรม และทางด้านไฮเทคที่คนวิเศษ เช่น เพล เพลงกล่อม เครื่องเล่น ไม่ว่าจะด้วยอินทรีย์ เช่น ตา หู หรือด้วยกาย วาจา ก็ต้องมีเจตนา แรงจูงใจ และสภาพจิตอย่างใดอย่างหนึ่ง และต้องมี ความคิดเห็น เชื่อถือ รู้ เข้าใจในระดับใดระดับหนึ่ง

การพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นต้องพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม ไม่แยกเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่ง และไม่มองเฉพาะมิติทางรูปธรรมหรือทางกายภาพภายนอกเท่านั้น หากแต่ต้องมองลึกไปถึงมิติของนามธรรมหรือมิติของจิตวิญญาณอีกด้วย ซึ่งการจัดการศึกษา ภายใต้อสิ่งแวดล้อมทางจิตวิญญาณ หมายถึง สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ครอบคลุมถึง ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ ที่สร้างบรรยากาศ กำลังใจ ความหวังและเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา คุณธรรม บุคลิกภาพ และสุนทรียภาพอย่างเป็นองค์รวม

3.1.2 การมองเด็กตามพัฒนาการของมนุษย์ (นิตยา คชภักดี, 2543) จำแนกเป็น 5 ด้าน ได้แก่

1) ด้านร่างกาย หมายถึง ความสามารถของร่างกายในการทรงตัวในอริยาบถ ต่างๆ และการเคลื่อนไหว เคลื่อนที่ไปโดยการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ เช่น การนั่ง ยืน เดิน วิ่ง กระโดด การใช้สัมผัสรับรู้ และการใช้ตาและมือประสานกันในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การหยิบจับของ การขีดเขียน การปั้น การประดิษฐ์

2) ด้านสติปัญญา หมายถึง ความสามารถในการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งต่างๆกับตนเอง การรับรู้ รู้จักสังเกต จดจำ วิเคราะห์ การรู้คิด รู้เหตุผล และความสามารถในการ แก้ปัญหา ตลอดจนการสังเคราะห์ ซึ่งเป็นความสามารถเชิงสติปัญญาในระดับสูง ซึ่งแสดงออก ด้วยการใช้ภาษาสื่อความหมายและการกระทำ ดังนั้นพัฒนาการด้านภาษาและสื่อความหมาย กับการใช้ตากับมือทำงานประสานกันเพื่อแก้ปัญหา จึงมีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้าน สติปัญญา

3) ด้านอารมณ์ จิตใจ หมายถึง ความสามารถในการรู้สึกและแสดงความรู้สึก เช่น พอใจ ไม่พอใจ รัก ชอบ โกรธ เกลียด กลัว และเป็นสุข ความสามารถในการแยกแยะ ความลึกซึ้งและควบคุมการแสดงออกของอารมณ์อย่างเหมาะสมเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนการสร้างความรู้สึกที่ดีและนับถือต่อตนเอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านสังคมด้วย

4) ด้านสังคม หมายถึง ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น มีทักษะการปรับตัวในสังคม คือสามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตนร่วมมือกับผู้อื่น มีทักษะการปรับตัวในสังคม และรู้จักเทศะ สำหรับเด็กหมายถึงความรวมถึงความสามารถในการช่วยเหลือตัวเองในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้พัฒนาการด้านสังคมยังเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้าน จิตวิญญาณ คุณธรรม และเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านสติปัญญา ทำให้รู้จักแยกแยะความรู้สึก ผิดชอบชั่วดี และความสามารถในการเลือกดำรงชีวิตในทางสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ต่อสังคม ส่วนรวมอีกด้วย

5) ด้านจิตวิญญาณ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการรู้จักคุณค่าของชีวิต สิ่งแวดล้อม สุนทรียภาพ วัฒนธรรม และการมีคุณธรรม การรู้จักควบคุมตนเองให้มีความอดทนอดกลั้น มีเมตตา กรุณา มีความซื่อสัตย์ เป็นต้น ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตที่เที่ยงาม หลุดพ้นจากความทุกข์ และการมีสันติสุขในสังคม

3.1.3 แนวทางการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย (สุนทร อมรวิวัฒน์, 2538) สะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมใน 4 ด้าน คือ

1) สิ่งแวดล้อมทางบุคคล ได้แก่ พ่อแม่ พี่น้อง ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา หรือบุคคลที่อยู่ภายในบ้านหลังเดียวกัน ตลอดจนบุคคลที่แวดล้อมในชีวิตประจำวันของเด็ก การที่เด็กได้สัมผัสและสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ทั้งกาย วาจา ความรู้สึก อารมณ์ สังคม เด็กได้รับรู้ถึงความรัก ความห่วงใย ทั้งจากพฤติกรรมของผู้ใหญ่และจากบรรยากาศในครอบครัว

2) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ ดิน ทนายน น้ำ ลม คลอง สัตว์เลี้ยง ต้นไม้ บริเวณบ้าน ฯลฯ สิ่งแวดล้อมตัวเด็กเหล่านี้เอื้ออำนวยและส่งเสริมให้เด็กมีประสบการณ์การเรียนรู้หลายๆอย่าง การเล่นของเด็กกับเพื่อนทั้งวัยเดียวกันหรือต่างวัย และการเล่นเลียนแบบ ธรรมชาติ ช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการอย่างต่อเนื่อง ทั้งการรู้จักคิด สังเกต เปรียบเทียบ การฝึกฝน ทักษะต่างๆ ทั้งยังได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาไปพร้อมๆกัน

3) สิ่งแวดล้อมทางจิตวิญญาณ ได้แก่ สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งมีลักษณะศักดิ์สิทธิ์ น่าเชื่อถือ เคารพบูชา ครอบคลุมถึงประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ที่สร้างบรรยากาศ กำลังใจ ความหวัง และเป็นที่ยึดทางใจให้แก่เด็ก สิ่งแวดล้อมทางจิตวิญญาณนี้ได้ช่วย

ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม คุณธรรม บุคลิกภาพ และสุนทรียภาพ

4) สิ่งแวดล้อมทางโสตทัศนวัสดุ ได้แก่ สิ่งที่เป็นรูปของวัสดุและสิ่งของต่างๆ ที่เห็นได้ด้วยตา รวมทั้งสิ่งที่รับรู้ได้ทางเสียง

ดังนั้นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กเล็กควรมีการร่วมมือกันอย่างจริงจังระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กในทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และวิถีการอบรมเลี้ยงดูเด็กของไทย ควรมีการผสมผสานความเจริญทางวัตถุกับคุณค่าทางวัฒนธรรมให้กลมกลืนกัน กระบวนการพัฒนาเด็กต้องส่งเสริมให้เด็กได้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทุกด้าน การสัมผัสและความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านกายภาพและนามธรรม

นอกจากนั้น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2544) กล่าวว่า การจัดการศึกษานั้นต้องฝึกให้เด็กสามารถปกป้องความฉลาด ไม่ให้หลงอยู่กับอารมณ์ ไม่ให้อารมณ์ครอบงำจิต ซึ่งเด็กจะอยู่ในภาวะที่ใช้เหตุผลได้อยู่เสมอและเป็นผู้มีสติอยู่ในปัจจุบัน อารมณ์ความรู้สึกและคุณธรรมต่างๆ เป็นสิ่งที่ช่วยให้เราสามารถใช้ปัญญานั้นให้เกิดประโยชน์ ความฉลาดหรือปัญญาจะขัดแย้งถ้าหากเราไม่มีอารมณ์ครอบงำจิต เช่น ในขณะที่มีความโลภ ความอยากได้ ความโกรธ ความเกลียดชัง การพัฒนาจิตใจเพื่อให้สามารถควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกต่างๆ ได้ จะช่วยให้ปัญญาทำงานได้ดี ซึ่งแกนสำคัญในการพัฒนาจิตใจก็คือ สมาธิ สมาธิเป็นตัวพัฒนาจิต ให้จิตตั้งมั่นอยู่กับสิ่งที่ต้องการได้ ถ้าไม่มีสมาธิจะไม่สามารถทำอะไรได้นาน ไม่เกิดการฝึกฝน ไม่เกิดการเรียนรู้ การศึกษาที่ฝึกให้เด็กมีสมาธิ มีจิตตั้งมั่นในการกระทำใดๆ จะช่วยให้เด็กเรียนรู้ได้ดีและเกิดปัญญา ทั้งนี้ครูต้องสร้างแรงจูงใจใฝ่ดีหรือ จันทะ ที่เป็นความปรารถนาที่อยากทำได้ ทำให้เกิดความสุข ซึ่งจะนำพาเด็กไปในการพัฒนาชีวิตที่สูงขึ้น เพราะจันทะ คือ แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดงามเป็นรุ่งอรุณของการศึกษา ถ้าเด็กเกิดจันทะ เกิดความใฝ่รู้ เกิดความใฝ่ดี หรือใฝ่สร้างสรรค์ แล้วเด็กจะพัฒนาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แน่นอน

ด้วยเหตุนี้การศึกษาจะต้องฝึกให้เด็กมีสติและจันทะ ซึ่งผู้ที่เป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาเด็ก คือ ครู จะต้องเป็นแม่แบบที่ดี ซึ่งนอกจากจะต้องมีการพัฒนาตัวเองในทั้ง 3 องค์ประกอบของชีวิตแล้ว ธรรมะที่ครูทุกคนควรมี คือ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา คือ ความเห็นใจผู้อื่น กรุณา คือ ความต้องการให้ผู้อื่นเป็นสุข มุทิตา คือ ความต้องการให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ และอุเบกขา คือ การวางใจเป็นกลาง ไม่ยินดีหรือเสียใจ นี่คือธรรมะของครูที่จะช่วยชี้แนะแนวทางและกระตุ้นส่งเสริมให้เด็กพัฒนาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สืบไป

3.2 การประเมินพัฒนาการเด็ก

3.2.1 ความหมายและความสำคัญของการประเมิน

การประเมินที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย คือ การประเมินตามสภาพที่แท้จริง (Authentic Assessment) เพราะเป็นวิธีที่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก เน้นการเรียนการสอนที่让孩子เป็นศูนย์กลาง โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามความสนใจและตามความสามารถรายบุคคล

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ และคณะ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงว่าเป็นกระบวนการการสังเกต บันทึก หรือตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับงานของนักเรียน ซึ่งนักเรียนได้กระทำ และเอกสารที่เกี่ยวกับวิธีการที่นักเรียนทำ ซึ่งได้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีความต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนรายบุคคล

ลักษณะสำคัญของการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง

1. เป็นการประเมินที่เกิดขึ้นพร้อมๆกับการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของเด็ก
2. เป็นการประเมินที่ยึดพฤติกรรมที่แสดงออกมาจริงเป็นสำคัญ
3. ให้ความสำคัญในการพัฒนาจุดเด่นของเด็ก
4. ตั้งอยู่บนพื้นฐานเหตุการณ์ในชีวิตจริง เชื่อมต่อการเชื่อมโยงการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริง
5. มีการเก็บข้อมูลระหว่างการปฏิบัติในทุกบริบท ทั้งที่โรงเรียน บ้าน ชุมชนอย่างต่อเนื่อง
6. เน้นคุณภาพของผลงาน ซึ่งเป็นผลจากการบูรณาการความรู้ความสามารถหลายด้านของเด็ก
7. สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการเรียนรู้ของเด็ก

นภเนตร ธรรมบวร (2544) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลพัฒนาการเด็ก ว่าหมายถึง ความรู้ความเข้าใจของครูที่มีต่อพัฒนาการ การเรียนรู้ ความสนใจ และความต้องการของเด็กแต่ละคน ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นมากในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งการประเมินผลพัฒนาการที่ดีควรเป็นไปอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอน ความสนใจ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคน

Shepard, Kagan และ Wurtz (1998) กล่าวว่าความสำคัญของการประเมินผลเด็ก คือ การส่งเสริมพัฒนาการของเด็กแต่ละบุคคลและการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งการประเมินผลและการสอนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน ซึ่งจุดประสงค์ของการประเมินผลเด็กมีดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก
2. เพื่อค้นหาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
3. เพื่อเฝ้าสังเกตและประเมินคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน
4. เพื่อประเมินความสำเร็จของการจัดการศึกษาภายใต้ความเชื่อถือได้ของการประเมิน

การประเมิน

การประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นกระบวนการตรวจสอบผลการเรียนรู้และพัฒนาการด้านต่างๆของผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร เพื่อนำผลไปปรับปรุงการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยสถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบในการประเมินอย่างเหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ให้ผลการประเมินถูกต้องตามสภาพความรู้ ความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน เป็นการค้นพบความสามารถที่แท้จริงในตัวผู้เรียนเพื่อนำจุดเด่น จุดด้อยมาพัฒนาผู้เรียน ซึ่งต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบและมีกระบวนการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ ภายใต้หลักการวัดและประเมินผลดังนี้

1. สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบประเมินผลการเรียนของผู้เรียนโดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม
2. การวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องและครอบคลุมมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด
3. การประเมินผลการเรียนต้องเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุง พัฒนาผู้เรียน และการจัดการเรียนการสอน
4. การประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ต้องดำเนินการด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด

ทั้งนี้ กระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามความสามารถและศักยภาพของแต่ละบุคคลนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประเมินความพร้อมและพื้นฐานของผู้เรียนเพื่อให้ได้ข้อมูลของผู้เรียนก่อนการสอน (กรมวิชาการ, สำนักงานทดสอบทางการศึกษา, 2544: 3)

3.2.2 ลักษณะของการประเมินพัฒนาการ

การประเมินอย่างเป็นระบบ เป็นแนวทางในการค้นหาและติดตามพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กที่ไม่ขึ้นกับการประเมินเด็กจากแบบทดสอบ หากแต่เป็นการประเมินตามสภาพจริงอย่างต่อเนื่องและเป็นรายบุคคล เพื่อช่วยส่งเสริมพัฒนาการและกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กให้สูงขึ้น ครูทำการประเมินพัฒนาการเด็กเพื่อ (Mcfee and Leong, 1994)

1. แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของเด็กว่าอยู่ที่ใด
2. นำข้อมูลที่เป็นประโยชน์มาใช้ในการวางแผนการสอนและการตัดสินใจใดๆ
3. ใช้ค้นหาว่าเด็กคนใดต้องการความช่วยเหลือพิเศษ
4. เก็บและบันทึกข้อมูลสำหรับรายงานและสื่อสารกับผู้ปกครอง

ครูจะต้องวางแผนในการจัดการกับข้อมูลและหลักฐานต่างๆ โดยคำนึงถึงความต้องการของโรงเรียนและผู้ปกครอง สิ่งที่จะประเมิน และช่วงเวลาในการประเมิน ภายใต้ข้อจำกัดของความสมมูลระหว่างข้อมูลที่ถูกบันทึกกับข้อมูลที่ไม่ถูกบันทึก ภาระงานของครู อายุ และพัฒนาการของเด็ก ประสบการณ์ในการสอนของครู และความถูกต้องของการประเมิน สำหรับช่วงเวลาในการประเมินนั้นสามารถกำหนดได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การประเมินแบบต่อเนื่องไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน
2. การประเมินตามช่วงเวลา คือ จุดเริ่มต้น ตรงกลาง และปลายทาง
3. การประเมินจุดเริ่มต้นและปลายทาง

การประเมินพัฒนาการมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการสอน เพราะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมๆกัน โดยครูต้องวางแผนการสอนควบคู่ไปกับการวางแผนวิธีการเก็บและบันทึกข้อมูล ทั้งยังต้องทำการจัดเก็บและสรุปข้อมูลเพื่อการสะท้อนความคิดหรือการตีความข้อมูลต่างๆที่ได้มา ในการนำเสนอต่อผู้ปกครอง รวมทั้งการหาทางส่งเสริมพัฒนาการเด็กต่อไป

3.2.3 แนวทางการประเมินและการวิเคราะห์พัฒนาการเด็ก

พฤติกรรมพัฒนาการของเด็กวัยอนุบาล จำแนกตามพัฒนาการ 4 ด้าน ดังนี้

- 1) พัฒนาการด้านร่างกาย มองในส่วนของความสามารถของการควบคุมกล้ามเนื้อมัดใหญ่ เล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะต่างๆและการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆของร่างกาย รวมทั้งในเรื่องของการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน

ตารางที่ 1 ลำดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้านร่างกาย

พัฒนาการ	ลำดับขั้นพัฒนาการ
1. ด้านร่างกาย	
1.1 กล้ามเนื้อมัดใหญ่	อายุ 2 – 3 ปี เด็กสามารถเดินขึ้นบันไดทีละเท้า กระโดด 2 เท้า เตะบอลได้ และวิ่งตามลำพังได้แต่อาจหกล้มบ้าง อายุ 3 – 4 ปี เด็กสามารถขึ้นบันไดสลับเท้า ถีบจักรยานสามล้อได้ และวิ่งตามลำพังได้โดยไม่ค่อยหกล้ม

ตารางที่ 1 ลำดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้านร่างกาย (ต่อ)

พัฒนาการ	ลำดับขั้นพัฒนาการ
<p>1. ด้านร่างกาย</p> <p>1.1 กล้ามเนื้อมัดใหญ่ (ต่อ)</p>	<p>อายุ 4 – 5 ปี เด็กสามารถเดินขึ้น ลงบันไดสลับท้ำ กระโดดขาเดียว วิ่งได้คล่องแคล่ว ควบคุมการเริ่มวิ่ง หยุดวิ่ง และเลี้ยวได้ดี</p> <p>อายุ 5 – 6 ปี เด็กสามารถกระโดดสลับท้ำได้ กระโดดข้ามสิ่งกีดขวางเตี้ยๆได้ เดินต่อเท้าเป็นเส้นตรงโดยไม่ล้มได้ วิ่งได้รวดเร็วและหยุดได้ทันที หมุนตัวเลี้ยวหลบหลีกได้คล่อง</p>
<p>1.2 กล้ามเนื้อมัดเล็ก (การใช้กรรไกร)</p>	<p>อายุ 2 – 3 ปี เด็กสามารถบังคับนิ้วเพื่อตัดกระดาษโดยตัดตรง ขอบกระดาษได้แต่จับกรรไกรและกระดาษยังไม่ถูกต้อง</p> <p>อายุ 3 – 4 ปี เด็กสามารถตัดกระดาษได้ความยาวเท่ากับกรรไกร 2 ครั้ง ตัดกระดาษได้แต่ยังไม่ตรงและอาจจับกรรไกรยังไม่ถูกต้อง</p> <p>อายุ 4 – 5 ปี เด็กสามารถตัดกระดาษเป็นเส้นตรงและเลี้ยวทำมุม 90° ได้ เลื่อนกระดาษเพื่อตัดเองได้และจับกรรไกรได้ถูกต้อง</p> <p>อายุ 5 – 6 ปี เด็กสามารถตัดกระดาษเป็นเส้นโค้ง รูปทรงเรขาคณิต และภาพจากหนังสือได้</p>
<p>1.3 สุขนิสัยในการขับถ่าย</p>	<p>อายุ 2 – 3 ปี เด็กสามารถถูกลงไปถ่ายปัสสาวะ อุจจาระได้เองอาจไม่ทันในบางครั้ง แต่ต้องช่วยเหลือในการทำความสะดวกทุกครั้ง</p> <p>อายุ 3 – 4 ปี เด็กสามารถถูกลงไปถ่ายปัสสาวะ อุจจาระได้ทันเวลา โดยไม่ปัสสาวะหรืออุจจาระรด ต้องช่วยเหลือในการทำความสะดวกบางครั้ง</p> <p>อายุ 4 – 5 ปี เด็กสามารถไปเข้าห้องส้วมตามลำพังเกือบไม่ต้องช่วยเหลือในเรื่องความสะดวก</p> <p>อายุ 5 – 6 ปี เด็กสามารถเข้าห้องน้ำถ่ายที่โถส้วมและรดน้ำ โดยไม่หกเลอะเทอะ ไม่ต้องช่วยเหลือในการทำความสะดวก</p>
<p>1.4 สุขนิสัยด้านการแต่งตัว</p>	<p>อายุ 2 – 3 ปี เด็กสามารถถอดเสื้อผ้าที่ผ่าหน้าหรือกระโปรง กางเกงด้วยตนเองได้แต่มักขอร้องให้ผู้ใหญ่ช่วย และยังคงต้องคอยเตือนซ้ำๆเมื่อถึงเวลา</p>

ตารางที่ 1 ลำดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้านร่างกาย (ต่อ)

พัฒนาการ	ลำดับขั้นพัฒนาการ
1.4 สุขนิสัยด้านการแต่งตัว (ต่อ)	<p>อายุ 3 – 4 ปี เด็กสามารถถอดและสวมเสื้อผ้าที่ผ่าหน้าหรือกระโปรง กางเกงด้วยตนเองได้แต่ต้องคอยเตือนบ้างเมื่อถึงเวลา</p> <p>อายุ 4 – 5 ปี เด็กสามารถสวมเสื้อและถอดเสื้อหรือชุดที่ผ่านทางศีรษะได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องแนะนำและทำเมื่อถึงเวลาโดยไม่ต้องเตือน</p> <p>อายุ 5 – 6 ปี เด็กสามารถถอดและสวมเสื้อผ้าเอง กลับตะเข็บเสื้อผ้าได้ด้วยตนเองและเมื่อแต่งตัวเสร็จตรวจสอบความเรียบร้อยโดยไม่ต้องเตือน</p>

2) พัฒนาการด้านจิตใจ อารมณ์ มองในส่วนของคุณสมบัติในการรู้สึก และแสดงความรู้สึกทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งการแสดงออกของความนึกคิดและการรับรู้ของเด็ก

ตารางที่ 2 ลำดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้านอารมณ์ จิตใจ

พัฒนาการ	ลำดับขั้นพัฒนาการ
2. ด้านอารมณ์ จิตใจ	<p>อายุ 3 – 5 ปี เด็กสามารถบอกอารมณ์ของตนเองได้ เช่น ดีใจ เสียใจ กลัว</p> <p>อายุ 3 ปีขึ้นไป</p> <p>เด็กสามารถแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงอารมณ์ที่ซับซ้อน เช่น ภูมิใจ อิจฉา รู้สึกผิด ขำ ซาบซึ้งในความงาม</p> <p>เด็กสามารถอ่านอารมณ์ของผู้อื่นจากสีหน้า ทำทางว่าเศร้า โกรธ แปลกใจ สงสัย สามารถบอกเหตุของอารมณ์ และผลอันตามมาจากการมีอารมณ์นั้นได้</p> <p>เด็กรู้ว่าการแสดงความรู้สึกทางลบไม่เป็นที่ยอมรับทางสังคมจึงพยายามระงับ คำพูด สีหน้า ทำทางในทางลบหรืออาการแสดงพฤติกรรมแบบเด็กที่อายุน้อยกว่า เช่น กรีดร้อง</p> <p>เด็กสามารถปรับอารมณ์ เช่น ลดความเศร้า หรือวิตกกังวลเมื่อจากผู้ใหญ่โดยการจูงใจตนเองให้แสดงออกในทางสร้างสรรค์</p>

3) พัฒนาการด้านสังคม มองในส่วนของความสามารถในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมทั้งความสามารถในการเข้าใจสถานการณ์ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น ตลอดจนการแก้ปัญหาและบทบาททางสังคม ซึ่งเด็กสะท้อนพัฒนาการผ่านการเล่น

ตารางที่ 3 ลำดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้านสังคม

พัฒนาการ	ลำดับขั้นพัฒนาการ
3. ด้านสังคม 3.1 การเล่น	<p>อายุ 2 – 3 ปี เด็กเริ่มเล่นแบบสัมผัส เล่นสำรวจตรวจค้นสิ่งของต่างๆ เล่นออกกำลัง วิ่งเล่น ปีนป่าย และเล่นทดลอง</p> <p>อายุ 3 – 5 ปี เด็กเริ่มเล่นสร้างสิ่งก่อสร้างที่มีความซับซ้อนมากขึ้นตามอายุและเล่นบทบาทสมมติตามจินตนาการ</p> <p>อายุ 5 – 6 ปี เด็กเริ่มเล่นภาษา สะท้อนพัฒนาการด้านภาษาที่เพิ่มขึ้น และเล่นเกมที่มีการตั้งกฎกติกาในการเล่นเป็นกลุ่ม</p>
3.2 การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน	<p>อายุ 0 – 3 ปี เด็กจะเริ่มจากไม่เล่น นั่งดูคนอื่นเล่น และเริ่มเล่นคนเดียว โดยไม่สนใจคนอื่นหรือสิ่งรอบข้าง</p> <p>อายุ 3 – 4 ปี เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ในอัตราที่สูงใกล้เคียงกัน เด็กแสดงพฤติกรรมการเล่นแบบคู่ขนานหรือการเล่นคนเดียวเป็นส่วนใหญ่ เริ่มเล่นตามกันเป็นกลุ่มบ้างเด็กอยู่ในวัยของการเรียนรู้บทบาทของผู้นำและผู้ตาม</p> <p>อายุ 4 – 5 ปี เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในเชิงบวกมากขึ้น มีการพูดคุย ได้ตอบบทสนทนาที่ยาวขึ้น เด็กแสดงพฤติกรรมการเล่นแบบเล่นตามกันเป็นกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ มีการเล่นแบบคู่ขนาน การเล่นคนเดียวและการเล่นร่วมมือบ้าง</p> <p>อายุ 5 – 6 ปี เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในเชิงบวก รับรู้ความต้องการและอารมณ์ของผู้อื่นและมีความรู้สึกไม่อยากถูกทอดทิ้ง เด็กแสดงพฤติกรรมการเล่นร่วมมือกับเพื่อนเป็นส่วนใหญ่ และมีการเล่นตามกันเป็นกลุ่มบ้าง</p>

ตารางที่ 3 ลำดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้านสังคม (ต่อ)

พัฒนาการ	ลำดับขั้นพัฒนาการ
3.3 การสร้างไม้บล็อก	<p>อายุ 2 – 3 ปี</p> <p>ขั้นที่ 1 เด็กจะสำรวจ สัมผัส จับ ถือไปมาตามที่ต่างๆหรือวางกองอย่างไม่เป็นระเบียบ</p> <p>ขั้นที่ 2 เด็กเริ่มก่อสร้าง มักก่อเป็นแนวตั้งหรือแนวนอนอาจต่อเป็นหอคอยสูง อาจวางซ้อนกันอย่างไม่สม่ำเสมอ และอาจล้มได้ ถ้ามีการต่อเติมเพิ่มจำนวนให้สูงขึ้น หรือต่อเป็นแนวยาวตามแนวนอน</p> <p>อายุ 3 – 4 ปี</p> <p>ขั้นที่ 3 เริ่มสร้างสะพานโดยใช้บล็อก 2 ก้อน ทำเป็นเสาวางแนวระยะในแนวตั้งและเชื่อมเสาทิ้งสองด้วยบล็อกขั้นที่ 3 แต่การหยิบบล็อกอาจจะหยิบขึ้นสั้น ขึ้นยาว ไม่เท่ากัน</p> <p>ขั้นที่ 4 เด็กสร้างบล็อกล้อมรอบเสามีอนรั้วหรือกำแพง พร้อมทั้งนำความคิด วิธีการหรือรูปแบบต่างๆ ที่เรียนรู้มาใช้ประกอบการสร้างและจะเพิ่มขึ้นตามอายุของเด็ก</p> <p>อายุ 4 – 6 ปี</p> <p>ขั้นที่ 5 แสดงการสร้างอย่างสมมาตร สมดุล มีสัดส่วนรับกัน เมื่อด้านหนึ่งถูกสร้างขึ้น อีกด้านหนึ่งจะถูกสร้างขึ้นด้วย</p> <p>ขั้นที่ 6 เด็กเริ่มตั้งชื่อในสิ่งสร้าง ในระยะแรก เด็กอาจตั้งชื่อที่ไม่เกี่ยวข้องสิ่งที่สร้าง เมื่อโตขึ้นเด็กจะพัฒนามากขึ้น อาจมีการวางแผนให้ชื่อก่อนสร้าง</p> <p>ขั้นที่ 7 เด็กจะแสดงจินตนาการโดยใช้สิ่งที่เด็กสร้าง แสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ที่เด็กจดจำหรือระลึกได้ จะสังเกตเห็นว่าหอคอย สะพาน เริ่มมีรายละเอียดซับซ้อนมากขึ้น อาจสร้างสิ่งที่มีอยู่จริง เช่น สร้างสะพาน สถานีรถไฟ โรงรถ ฯลฯ</p>

4) พัฒนาการด้านสติปัญญา มองในส่วนของความสามารถในการเรียนรู้ผ่านทักษะและความสามารถในการจำ การรู้คิด การใช้เหตุผล การคิด จินตนาการ ผ่านการสื่อความหมายโดยใช้ภาษาในรูปแบบต่างๆ

ตารางที่ 4 ลำดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้านสติปัญญา

พัฒนาการ	ลำดับขั้นพัฒนาการ
<p>4. ด้านสติปัญญา</p> <p>4.1 ภาษาและการรู้หนังสือ</p> <p>4.1.1 การสื่อความหมาย</p>	<p>อายุ 2 – 3 ปี เด็กสามารถพูด 2 - 3 คำต่อกันได้อย่างมีความหมาย บอกชื่อของที่คุ้นเคยได้ บอกชื่อตัวเองได้</p> <p>อายุ 3 – 4 ปี เด็กสามารถเล่าเรื่องที่ตนประสบมาให้ผู้อื่นฟังเข้าใจประมาณ 50% ถามอะไร ที่ไหน บอกนามสกุล อายุและเพศของตนเองได้</p> <p>อายุ 4 – 5 ปี เด็กสามารถร้องเพลง พูดเป็นประโยค ถามคำถามเล่าเรื่องให้ผู้อื่นฟังเข้าใจได้ทั้งหมด บอกชื่อพ่อแม่และพี่น้องตนเองได้และความเกี่ยวข้องกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว</p> <p>อายุ 5 – 6 ปี เด็กสามารถพูดฟังเข้าใจได้ ถามเกี่ยวกับความหมายและเหตุผล จำตัวอักษรได้ บอกความเกี่ยวข้องกันในหมู่ญาติของตนและชื่อหมู่บ้านที่ตนอยู่ได้</p>
<p>4.1.2 การอ่านหนังสือ</p>	<p>อายุ 2 – 3 ปี เด็กสามารถหยิบหนังสือแต่ไม่อ่าน ดูภาพไม่สนใจอ่านสัญลักษณ์ในสิ่งแวดล้อม ไม่รู้ว่าสัญลักษณ์เหล่านั้นมีความหมาย</p> <p>อายุ 3 – 4 ปี เด็กสามารถหยิบหนังสือทำท่าอ่าน มองหน้ากระดาษและพลิกหน้าอ่านเก็บความโดยดูภาพ เก็บรายละเอียดจากภาพได้มากขึ้น อ่านสัญลักษณ์ในสิ่งแวดล้อมได้บ้าง</p> <p>อายุ 4 – 5 ปี เด็กสามารถอ่านภาพและเล่าเรื่องจากภาพอ่านภาพและดูตัวหนังสือประกอบ อ่านหนังสือหรือสัญลักษณ์ในสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น อ่านชื่อตัวเองได้ สนใจและจดจำตัวอักษรบางคำได้</p> <p>อายุ 5 – 6 ปี เด็กสามารถมองตามตัวหนังสือบนหน้ากระดาษโดยเคลื่อนสายตาจากซ้ายไปขวาและบนลงล่าง อ่านจับใจความโดยดูภาพและตัวหนังสือประกอบบ่อยขึ้น ชี้และอ่านหนังสือสัญลักษณ์หรือคำเรียกชื่อตัวอักษร อ่านคำจากการจำได้ สนใจจำตัวอักษรได้มากขึ้น</p>

ตารางที่ 4 ลำดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้านสติปัญญา (ต่อ)

พัฒนาการ	ลำดับขั้นพัฒนาการ
4.1.3 การเขียนหนังสือ	<p>อายุ 2 - 3 ปี เด็กสามารถวาด ขีดเขียนและทำทำเขียนตามความพอใจได้</p> <p>อายุ 3 - 4 ปี เด็กสามารถขีดเขียนเป็นสัญลักษณ์คล้ายตัวอักษร</p> <p>อายุ 4 - 5 ปี เด็กสามารถคัดลอกหรือเขียนข้อความที่จำได้ เช่น เขียนชื่อตัวเองคล้ายตัวอักษรบางตัว เขียนชื่อโดยลอกหรือจำมา</p> <p>อายุ 5 - 6 ปี เด็กสามารถเขียนคำหรือข้อความโดยการลอกจำมาเขียนหรือคิดสะกดเอง</p>
4.2 การวาด	<p>อายุ 2 - 3 ปี เด็กขีดเขียน ทำรอยบนกระดาษ แสดงออกผ่านจังหวะและการเคลื่อนไหวของมือแต่ยังอธิบายภาพไม่ได้</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div> <p>อายุ 3 - 4 ปี เด็กวาดรูปร่างกลม หรือกากบาท</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div> <p>เริ่มวาดรูปคน</p> <div style="display: flex; justify-content: center; align-items: center;"> </div> <p>สามารถอธิบายภาพได้ ถามซ้ำตอบได้แต่ไม่เหมือนเดิม</p> <p>อายุ 4 - 5 ปี เด็กวาดรูปสี่เหลี่ยม</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div> <p>วาดรูปคนได้ 3 ส่วน มีหน้าตา แขนขาและมือ แต่ยังไม่มียืน</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div> <p>วาดรูปบ้าน</p> <div style="display: flex; justify-content: center; align-items: center;"> </div>

ตารางที่ 4 ลำดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้านสติปัญญา (ต่อ)

พัฒนาการ	ลำดับขั้นพัฒนาการ
4.2 การวาด (ต่อ)	<p>อายุ 5 – 6 ปี เด็กวาดรูปสามเหลี่ยม</p> <p>วาดเป็นภาพ 3 มิติ ภาพวาดแยกเป็นสัดส่วนชัดเจน เช่น พื้นดิน พื้นน้ำ ท้องฟ้า วาดภาพคนได้ 6 ส่วน แสดงความแตกต่างของผู้ชายและผู้หญิง วาดรถ บ้าน เครื่องบิน และมีการวางแผนก่อนวาด แสดงออกถึงเรื่องราวต่างๆผ่านการวาดและอธิบายภาพได้</p>
4.3 คณิตศาสตร์	<p>อายุ 4 – 5 ปี เด็กสามารถจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง จำแนกสิ่งของมากกว่า เท่ากัน ไม่เท่ากัน น้อยกว่า ได้โดยไม่ต้องนับ</p> <p>เปรียบเทียบความยาว น้ำหนัก ปริมาตรของสิ่งของ 2 สิ่งได้ นับและรู้ค่าของตัวเลขได้ถึง 6 สามารถเรียงลำดับเหตุการณ์จากนิทานได้</p> <p>อายุ 5 – 6 ปี เด็กสามารถนับจำนวนสิ่งของได้ 20 ขึ้น นับโดยไม่ต้องเริ่มที่ 1 ได้ จดจำและเขียนตัวเลข 1 – 10 ได้ สามารถบวกและลบเลข 1 หลักได้</p>
4.4 ความสนใจ	<p>อายุ 2 – 6 ปี</p> <p>เด็กสามารถมีสมาธิอยู่กับสิ่งที่ตนเองสนใจได้</p> <p>เด็กมีสมาธิกับการมองโดยสามารถกวาดสายตาเพื่อค้นหาสิ่งที่จะมองแต่ยังไม่เป็นระบบ สามารถแยกแยะความแตกต่างของตัวอักษรที่คล้ายกันได้ เช่น ด ค</p> <p>เด็กมีสมาธิจดจ่อในสิ่งที่ครูพูดและโต้ตอบกับครูได้โดยไม่หันเหความสนใจไปกับสิ่งรอบตัว เช่น สีสิ้น การเคลื่อนไหว เสียงที่ดัง</p>
4.5 การคิดเชิงสัญลักษณ์	<p>อายุ 2 – 3 ปี เด็กใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการคิด เช่น เล่นสมมุติโดยใช้ของสิ่งหนึ่งแทนสิ่งอื่น หรือ เล่นบทบาทสมมุติ นอกจากนั้นเด็กเริ่มใช้การวาดแทนการสื่อความคิด</p> <p>อายุ 4 – 5 ปี เด็กใช้การวาดถ่ายทอดความคิด จินตนาการ</p> <p>เด็กบางคนสามารถถ่ายทอดผ่านการเขียนตัวอักษรหรือตัวเลข</p> <p>อายุ 6 ปีขึ้นไป เด็กสามารถถ่ายทอดความคิดผ่านการเขียนหนังสือ</p>

ตารางที่ 4 ลำดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยด้านสติปัญญา (ต่อ)

พัฒนาการ	ลำดับขั้นพัฒนาการ
4.6 การคิดแก้ปัญหา	<p>อายุ 3 – 6 ปี</p> <p>เด็กสามารถเชื่อมโยงลำดับเหตุการณ์เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละวันได้</p> <p>เด็กสามารถตั้งสมมุติฐานเองได้แต่ไม่ได้คิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล</p> <p>เด็กสามารถคิดเปรียบเทียบและบอกปัญหาที่เกิดขึ้นได้</p> <p>เด็กใช้การลองผิดลองถูกในการแก้ปัญหา</p>

3.2.4 แนวทางในการสังเกตพฤติกรรมเด็กเพื่อการวินิจฉัย

สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ประกอบกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาพัฒนาการหรือพฤติกรรมบางอย่างที่สะท้อนความล่าช้าหรือความผิดปกติ ทุกวันนี้ นอกจากโรคภัยไข้เจ็บทางร่างกาย เช่น ปวดหัว ปวดฟัน เป็นหวัด ฯลฯ และโรคทางจิต ทางประสาทแล้ว ยังมีโรคอีกกลุ่มหนึ่งที่เกิดจากความผิดปกติของการทำงานของสมอง และส่งผลต่อพฤติกรรมการแสดงออก รวมทั้งการเรียนรู้ต่างๆของเด็ก ได้แก่ (ธิดา มหาเปารยะ บรรณานันท์, 2544 : 8-21)

1) ออทิสซึม (Autism)

ลักษณะอาการของออทิสซึม คือ เด็กจะพูดช้าหรือพูดภาษาที่ไม่มีใครเข้าใจ ไม่สบตา เก็บตัว ชอบเล่นคนเดียว เรียกไม่ฟัง เป็นต้น ซึ่งมีปัญหาสำคัญ 3 ด้าน คือ ภาษา สังคม และพฤติกรรม

2) สมาธิสั้น (ADHD)

ลักษณะอาการของสมาธิสั้น คือ เด็กมีช่วงความสนใจสั้น ไม่มีสมาธิ ใจลอยง่าย ซน ไม่อยู่นิ่ง หุนหันพลันแล่น เป็นต้น

3) แอลดี (Learning Disability)

ลักษณะอาการของแอลดี คือ มีความบกพร่องในการเรียนรู้โดยที่เด็กไม่ได้เป็นปัญญาอ่อน อาจแสดงออกมาเป็นความบกพร่องทางการฟัง พูด เขียน คำนวณ เป็นต้น

4) ดิสเล็กเซีย (Dyslexia)

ลักษณะอาการของดิสเล็กเซีย คือ เด็กมีปัญหาการเรียนรู้ในด้านการอ่าน

5) แอสเพอร์เกอร์ ซินโดรม (Asperger Syndrome)

ลักษณะอาการแอสเพอร์เกอร์ ซินโดรม คือ เด็กขาดความสนใจสิ่งรอบตัว ไม่เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ขาดการรับรู้ในเรื่องกฎระเบียบ มารยาทสังคม

ส่วนหนึ่งของเด็กที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษาเหล่านี้จะแฝงเด็กปัญญาเลิศไว้ด้วย ซึ่งหากได้รับการฝึกฝนและพัฒนาเป็นอย่างดี จะสามารถเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติในชั้นเรียนได้ รวมทั้งสามารถนำศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติได้ (วิริยะ นามศิริพงศ์พันธ์, 2543)

ดังนั้นในการทำงานเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ครูหรือผู้ปกครองควรสังเกตพฤติกรรมอย่างใกล้ชิด พฤติกรรมบางพฤติกรรมอาจสะท้อนถึงความผิดปกติหรือความล่าช้าของพัฒนาการบางด้านได้ การสังเกตและวินิจฉัยพบตั้งแต่เริ่มแรกจะช่วยให้เด็กได้รับการส่งเสริมพัฒนาการทันเวลาที่ ตัวอย่างของพฤติกรรมที่อาจสะท้อนความไม่ปกติ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แนวทางในการสังเกตพฤติกรรมเด็กวัย 3 – 5 ปีเพื่อการวินิจฉัยพัฒนาการ

พัฒนาการ	พฤติกรรมบ่งชี้
1. ด้านร่างกาย	
1.1 การเคลื่อนไหว	<ol style="list-style-type: none"> 1. มักเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย 2. มักล้มหรือชนสิ่งของบ่อยๆ 3. อยู่นอกกลุ่มเมื่อเพื่อนทำกิจกรรมที่ต้องใช้ร่างกายและการออกแรง 4. หลีกเลี้ยงเกมที่ใช้ร่างกาย 5. ในกรณีที่ถูกปิดตาจะไม่สามารถทรงตัวหรือเคลื่อนไหวประสานสัมพันธ์กันได้ 6. ขาดความสมดุลในการทรงตัว 7. เคลื่อนไหวลิ้น เฝ้า หรือส่วนต่างๆของร่างกายที่ไม่เกี่ยวกับมือขณะตัด ระบายสี หรือกระทำสิ่งที่ต้องใช้สมาธิ 8. ระบายสีแบบกดอย่างหนัก 9. ใช้ร่างกายอย่างมากบางส่วนเพื่อทำงานบางอย่าง 10. เขย่าตัว หมุนตัว โยกตัวไปมา 11. เดินตัวแข็ง แขนแนบลำตัวตลอดเวลาขณะเดิน 12. หดตัว เกร็งตัว เมื่อมีคนจับหรือกอด 13. มักชอบให้คนสัมผัส กอด เกาะครู อยู่ใกล้ครูตลอด 14. ใช้กรรไกรไม่คล่อง เช่น ตัดได้ 1 ครั้ง ตัดกระดาษไม่ขาด 15. งุ่มง่ามและหลีกเลี้ยงการใช้ หยิบจับของชิ้นเล็กๆ

ตารางที่ 5 แนวทางในการสังเกตพฤติกรรมเด็กวัย 3 – 5 ปีเพื่อการวินิจฉัยพัฒนาการ
(ต่อ)

พัฒนาการ	พฤติกรรมบ่งชี้
1.1 การเคลื่อนไหว (ต่อ)	16. ใช้เวลานานในการทำงานและใช้ความพยายามมากในการทำงาน ให้เสร็จเมื่องานนั้นจะไม่ซับซ้อน 17. กล้ามเนื้อมือและนิ้วไม่สมบุรณ์แข็งแรง 18. มีความสับสนทิศทาง ซ้าย ขวา บน ล่าง 19. กระพริบตาถี่ๆติดต่อกันเป็นช่วง กรอกลูกตาไปมาแต่ไม่ใช่เพื่อ การมอง 20. เจื้อยซาและตัวซีด 21. หายใจทางปาก กรน หายใจไม่ปกติ 22. ปวดหูบ่อยๆ เจ็บคอบ่อยๆ เป็นหวัดติดต่อกันหลายสัปดาห์
1.2 ประสาทสัมผัส	1. ไวต่อเสียงที่คนอื่นไม่สนใจ แต่ตอบสนองต่อเสียงที่คนอื่นคุ้นเคย ด้วยท่าที่หวาดกลัว 2. แพ้แสงไฟสว่างจ้า 3. ชอบรสชาติอาหารซ้ำๆ รับประทานอาหารซ้ำๆไม่เปลี่ยนแปลง 4. อึดอัด ไม่สบายเมื่อสวมใส่เสื้อผ้าบางชนิด 5. แสดงอาการตอบสนองต่อความเจ็บปวดที่ไม่ตรงกับระดับที่น่าจะ รู้สึกจริง
2. ด้านอารมณ์ จิตใจ	1. มีความกระวนกระวาย ตึงเครียด ซ้ำกั้ว 2. มักกระตุ้นตัวเอง เช่น โยกตัว เขย่าตัว หรือ จ้องสิ่งของซ้ำๆ 3. ควบคุมตัวเองไม่ได้เมื่อมีสิ่งมากระตุ้น 4. ตื่นตกใจหรือตอบสนองรุนแรงเมื่อได้ยินเสียงดัง 5. แสดงสีหน้าไม่ตรงกับอารมณ์ 6. เล่นรุนแรงและไม่รับรู้อารมณ์คนอื่น 7. ก้าวร้าวรุนแรง ทำร้ายคนอื่นอย่างจงใจและไม่แสดงอาการเสียใจ 8. อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย ไม่นั่นคง 9. เก็บความรู้สึกโดยไม่สามารถอธิบายหรือระบายให้ผู้อื่นเข้าใจได้

ตารางที่ 5 แนวทางในการสังเกตพฤติกรรมเด็กวัย 3 – 5 ปีเพื่อการวินิจฉัยพัฒนาการ
(ต่อ)

พัฒนาการ	พฤติกรรมบ่งชี้
3. ด้านสังคม	<ol style="list-style-type: none"> 1. มักแยกตัวจากคนอื่น หรือติดผู้ใหญ่โดยไม่สร้างความสัมพันธ์กับเพื่อน 2. ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของห้องเรียนไม่ได้ 3. อายุ เลขเลขตอบคำถาม ร่วมวงสนทนาน้อย 4. ไม่รับรู้การพูดของผู้อื่น และฟังในสิ่งที่ตนต้องการเท่านั้น 5. จ้องหน้าผู้พูดอย่างผิดปกติหรือไม่สนใจผู้พูดอย่างผิดปกติ 6. พูดขัดจังหวะขณะที่ผู้อื่นกำลังพูด 7. กระปรี้กระเปร่ามากเกินไป เงิบเกินไป ก้าวร้าวเกินไป หรือแยกตัวเกินไป 8. หัวเราะผิดเวลา
4. ด้านสติปัญญา 4.1 ด้านภาษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. พูดสื่อสารไม่รู้เรื่อง คนนอกครอบครัวฟังไม่เข้าใจ 2. ออกเสียงผิด เพี้ยน 3. พูดติดอ่าง พูดเสียงยานคาง พูดเร็วหรือช้าเกินไป 4. พูดแล้วหยุดช่วงนานๆระหว่างพูด แล้วแสดงพฤติกรรมที่แสดงความตึงเครียดในการจะพูด 5. ไม่สบตา 6. สื่อสารด้วยการชี้หรือทำท่าทาง ไม่พยายามสื่อสารด้วยคำพูด 7. มีคำศัพท์น้อย 8. เลียนแบบการพูดของผู้อื่น 9. พูดแต่เรื่องที่ตัวเองสนใจมากๆ โดยไม่สนใจผู้อื่น 10. พูดเรื่องเดิมๆ ซ้ำๆ 11. มีความยากลำบากในการเรียงเรียงถ้อยคำให้เป็นประโยค 12. ใช้คำพูดสลับกันในขณะพูด 13. พูดไม่ตรงความหมาย 14. นำเสียงผิดปกติ เช่น เสียงหัว เสียงชั้นจุมก เสียงดังหรือค่อยมากเกินไป

ตารางที่ 5 แนวทางในการสังเกตพฤติกรรมเด็กวัย 3 – 5 ปีเพื่อการวินิจฉัยพัฒนาการ
(ต่อ)

พัฒนาการ	พฤติกรรมบ่งชี้
4.2 ด้านความคิด ความจำ	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีความยากลำบากในกิจกรรมที่ใช้การฟัง 2. มีช่วงความสนใจสั้น 3. หันเหความสนใจได้ง่าย ไม่อยู่นิ่ง เปลี่ยนกิจกรรมบ่อย 4. ไม่สามารถฟังและทำตามคำสั่ง 1 – 2 คำสั่งติดต่อกันได้ 5. ทำผิดเรื่องเดิมซ้ำซาก 6. ความคิดและความสนใจซ้ำซาก เปลี่ยนแปลงยาก 7. งานเขียนเลอะเทอะ ไม่เรียบร้อย ลายมือไม่เป็นระเบียบ 8. วาดรูปอยู่ในชั้นขีดเขียน

ตัวอย่างพฤติกรรมข้างต้นเป็นสิ่งที่ครูควรหยุดสังเกตและคิดก่อนการตัดสินใจใดๆเกี่ยวกับเด็กวัย 3 – 5 ปี ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการเก็บรวบรวมและสรุปหลักฐานที่ได้มาอย่างละเอียด รอบคอบ และเป็นระบบ เพื่อการวินิจฉัยว่าพฤติกรรมนั้นๆเป็นปัญหาหรือไม่

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารนิทัศน์

Kersting (1995) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของครูผ่านการจัดทำสารนิทัศน์ตามตามแนวการจัดการศึกษาแบบเรกจิโอ เอมีเลีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจผลกระทบของการจัดการศึกษาแนวเรกจิโอ เอมีเลีย และการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนอนุบาล รวมทั้งครูอนุบาล ทำการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ครู 6 คน สังเกตเด็กและสัมภาษณ์กลุ่มผู้ปกครอง (focus group) จำนวน 57 คน ผลการศึกษาพบว่า การนำแนวคิดเรกจิโอ เอมีเลียมาใช้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนอนุบาลและครูอนุบาล ครูเปลี่ยนกระบวนการในการทำงาน โดยมีแนวโน้มที่จะฟังพากันและสนับสนุนกันและกันในการแก้ปัญหา สภาพแวดล้อมและบรรยากาศของการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปและการสื่อสารระหว่างครูกับเด็ก ครูกับผู้ปกครอง และผู้ปกครองกับเด็กดีขึ้น

ศิริประภา พงศ์ไทย (2542) ได้เสนอผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริม การสอนภาษาแบบธรรมชาติสำหรับครูอนุบาลโดยใช้วิธีการไตร่ตรองสารนิทัศน์ โดยมุ่งส่งเสริม พฤติกรรมการสอนที่สะท้อนหลักการสอนภาษาแบบธรรมชาติ 8 ด้าน ได้แก่

(1) การจัดสิ่งแวดล้อมทางภาษา (2) การเป็นแบบอย่าง (3) การส่งเสริมให้เด็กผูกพันกับ กิจกรรมภาษา (4) การตั้งความคาดหวัง (5) การให้โอกาสเด็กรับผิดชอบตนเอง (6) การยอมรับ ผลงานของเด็กที่ไม่สมบูรณ์เท่าผลงานผู้ใหญ่ (7) การให้เด็กได้ใช้ภาษาอย่างมีความหมายจริง และ (8) การตอบสนองเด็ก พบว่าหลังการใช้โปรแกรมฯครูทั้งหมดมีพฤติกรรมการสอนที่สะท้อน หลักการสอนภาษาแบบธรรมชาติที่สูงขึ้นกว่าก่อนการใช้โปรแกรมฯ

จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์ และคนอื่นๆ (2542) เสนอผลงานการวิจัยเรื่อง การใช้ สารนิทัศน์เพื่อพัฒนาระบบการพัฒนาตนเองโดยผ่านการทำบันทึกเหตุการณ์ พบว่าการทำบันทึก เหตุการณ์และการสะท้อนตนเอง ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองทั้งในด้านการเติบโตทางวิชาชีพ และวิชาการ โดยการสร้างให้เกิดการสังเคราะห์ความคิดและการจุดประกายความรู้ของ บุคคลและเห็นความสำคัญของการศึกษาที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ ขณะเดียวกัน บันทึกเหตุการณ์ยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตนเองและการทำงานเพื่อสร้าง ทูทางปัญญาให้กับตนเอง

จากงานวิจัยข้างต้น สรุปได้ว่า การใช้สารนิทัศน์สามารถสร้างให้เกิดความ เปลี่ยนแปลงแก่ครูในทิศทางที่ดีขึ้น กล่าวคือ ครูมีการพัฒนาทางด้านวิชาชีพเพื่อให้การจัด การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันยังส่งผลให้เด็กได้รับการพัฒนาที่สูงขึ้น และผู้ปกครองเข้าใจการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนและพัฒนาการเด็กมากขึ้น

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครู

Worakul (1991) ได้เสนอผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาการรับรู้ของผู้ปกครองเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการศึกษาระดับอนุบาลใน Southern Region Prekindergarten Project (SRPP) โดยใช้วิธีการ ex post facto จากการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับผู้ปกครองจำนวน 120 คน (แม่ 96 คน, พ่อ 4 คน และปู่ย่า 2 คน) ด้ร้อยละของการส่งคืนเท่ากับ 85 พบว่า ผู้ปกครองรับรู้ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในแง่บวกและมีทัศนคติที่ดีต่อกิจกรรมการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ

Macon (1999) ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาการและความสามารถทางด้านวิชาการของ เด็กอนุบาลในโรงเรียนที่ตั้งอยู่เขตเมือง พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่เพิ่มขึ้นและระดับ ความร่วมมือของผู้ปกครองที่สูงขึ้นส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการในด้านการสื่อสาร ด้านทักษะ การปฏิบัติกิจวัตร ด้านสังคม และด้านร่างกาย รวมทั้งทักษะความพร้อมทางด้านการเรียน คือ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การใช้ภาษา สังคม และร่างกาย เพิ่มขึ้นทุกด้าน

Webb (1997) เสนอโครงการวิจัยเรื่อง การทำงานกับผู้ปกครองของเด็กวัยทารกถึงวัยอนุบาล : ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับโรงเรียนของรัฐ เป็นโครงการความร่วมมือระหว่าง Martin Community School และ University of Michigan Flint มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของเด็กและสร้างให้เกิดการสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียนตั้งแต่เด็กเริ่มเข้าโรงเรียน ผลปรากฏว่า (1) ผู้ปกครองมีความรู้สึกในเชิงบวกต่อโรงเรียนและเด็ก (2) ครูมีความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานร่วมกับผู้ปกครองมากขึ้น และ (3) ผู้ปกครองและเด็กได้รับประสบการณ์ที่ดีเกี่ยวกับโรงเรียนของรัฐ ว่าเป็นบรรยากาศของการทำงานร่วมกันที่ให้ความรู้สึกปลอดภัยและได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากครู

จากงานวิจัยข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การที่ผู้ปกครองให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น ช่วยทำให้ผู้ปกครองมีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียนและส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการในด้านต่างๆสูงขึ้น

4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการเด็กวัยอนุบาล

การสำรวจสภาวะสุขภาพ พัฒนาการ และการเจริญเติบโตเด็กปฐมวัยของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2542 (กรมอนามัย, สำนักส่งเสริมสุขภาพ, 2542) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูล พัฒนาการและการเจริญเติบโตเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กอายุ 1 ปี และ 4 ปี เป็นตัวแทนเด็กปฐมวัยจำนวน 3,096 คน 4 ภาค 9 จังหวัด ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล เครื่องมือประกอบด้วย แบบทดสอบพัฒนาการ DENVER II ฉบับภาษาไทย ของสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการรวมทุกด้านของเด็กปฐมวัยปกติร้อยละ 71.69 สงสัยล่าช้าร้อยละ 28.31 พัฒนาการแต่ละด้าน คือ ภาษา การใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและการปรับตัว การใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ และสังคมและการช่วยเหลือตนเอง พบเด็กสงสัยพัฒนาการล่าช้าร้อยละ 13.66 10.12 4.10 และ 3.2 ตามลำดับ ซึ่งการศึกษาคั้งนี้ แสดงว่าเด็กปฐมวัยในปัจจุบันยังไม่ได้รับการดูแลอย่างรอบด้านในเรื่องพัฒนาการ ควรปรับกลวิธีการดำเนินงานการให้บริการอนามัยแม่และเด็ก โดยเฉพาะกลุ่มเด็กปฐมวัยให้สอดคล้องกับปัญหาที่พบ เน้นการให้ความรู้แก่พ่อแม่ บุคคลในครอบครัวที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้เกิดการตระหนักว่าพัฒนาการของเด็กปฐมวัยเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องร่วมมือกันในการแก้ไขทั้งพัฒนาการด้านภาษา การใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและการปรับตัว ซึ่งเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ และพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กต่อไปในอนาคต

Huang (2545) ชี้ให้เห็นว่า อุบัติการณ์ของการเกิดโรคคอฮิสซึมในสหรัฐอเมริกา ในปี 1994 พบเด็กเป็นคอฮิสติก 2 - 5 : 10,000 คน ในปี 1998 พบเด็กเป็นคอฮิสติกเพิ่มขึ้นเป็น 1 - 2 : 1,000 คน นอกจากนั้นหน่วยงานการศึกษาของสหรัฐอเมริกาได้รายงานว่า ในระหว่าง

ปีการศึกษา 1992 – 1993 ถึง 1997 – 1998 มีเด็กเป็นออทิสติกเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 173 โดยในปี 2000 ระบุว่ามียุติเด็กออทิสติกในโรงเรียนถึง 53,561 คน และในระยะ 4 ปีที่ผ่านมา อัตราส่วนของเด็กเป็นออทิสติกเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 243 ทั้งนี้โอกาสพบในเด็กชายมากกว่าเด็กหญิงในอัตราส่วน 3.7 : 1

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ร้อยละของเด็กที่มีแนวโน้มที่จะมีพัฒนาการในด้านต่างๆล่าช้าสูงขึ้นเรื่อยๆอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้เกี่ยวข้องกับเด็กควรตระหนักและร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว